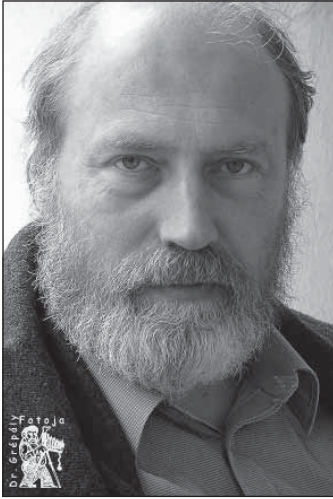


Dávid István

orgonaművész (Székelyudvarhely, Románia, 1949. november 1.)



(Magamról – másoknak.) Hogy mit vállaltam, amikor igent mondtam a kedvesen megtisztelő sorokra, azt csak most mérem fel, midőn egy számomra más – bár nem idegen, de mégis eltérő – klaviatúra elé kényszerülök. Makacsul fülemben „összhangzik” az e szösszenet megírására invitáló felkérés „autentikus” zárata: „de jó, be jó!”, ha én is „elkövető” lennék. Hát erre valóban illik valamit reagálni, lehetőleg úgy, hogy mások is megértsék – sokszor átvitt értelmű – gondolataimat. Eddig általában másokról gyűjtöttem magamnak forrásértékű anyagot, információt vagy hangzásélményeket, majd megírni próbáltam úgy, hogy mások lehetőleg értsenek és gazdagodjanak belőle. Vagy katartikus élménnyel távozzanak egy-egy szakrális, netán világius légtérben életre keltett egykori orgonamű vagy

eleddig soha meg nem szólalt improvizáció elhangzása kapcsán.

Kisgyermekkoromban kezdtem zenét tanulni, egy olyan, boldog vidéki kisvárosban, mint Székelyudvarhely, ahol addigi életem legfontosabb feladata az volt, hogy a református parókia kapujában figyeljem, mikor érkezik a Szejke fürdőről a bivalyszeker a hetente várt borvízzel. Hatan voltunk testvérek, mindenki tanult zenét valamilyen hangszeren. Nekem, a legkisebbnek egy harangkészlet jutott, de hétéves koromban beléptem a „komolyzenészek” sorába, és zongorát kezdtem tanulni. Testvéreimmal időnként azt „játszottuk”, hogy a másik szobából hallgatva meg kellett keresnem, melyik hangot ütötték le a billentyűsoron. Legtöbbször sikerült eltalálnom.

Szüleim, majd feleségem egész családja a történelmi Magyarország teljes területéről származik: Hódmezővásárhelytől Háromszékig, a Szilágyságtól Felvidékig és Baranyától az Őrvidékig terjedt a rokonság. Hosszú évekig csak gondolatban találkozhattunk. Két főváros volt állandó beszédtema a családban: Budapest és Kolozsvár. Udvarhely és az egykori „székely anyaszék” már Magyar Autonóm Tartományként fogadott magába. Csak idézőjelesen szolgált rá nevére, hiszen hét évtizeddel ezelőtt még a születési anyakönyveket is a Kárpátokon kívüli „nyelvjárásban” írták.

Családunk többszörösen megszervezte az „ellenforradalmat”, Kolozsváron élő irodalomtörténész bátyám és tanár unokanővérem a leginkább. No meg a magyar közösség egésze és a Bolyai Egyetem, melyet utána vontak össze a román egyetemmel. Édesapámat szolgálati okok miatt ezután hívták meg Kolozsvárra és lett az Erdélyi Református Egyház püspökhelyettese, majd később a Protestáns Teológia rektora. Költözésünk után amolyan nagyvárosi forгатagba csöppentem. Bekapcsolódtam a Farkas utca történelmi környezetébe, szellemi vonzáskörébe: iskolák, egyetem, filharmónia, csodás műemlékekkel tűzdelt

városrész. Mindezek együttes zenei, képzőművészeti esztétikai hatása volt kamaszkorom meghatározó élménye, melyben hamar otthonra leltem. A korábban zongorázó zenészpallántát a csodás műemlék templomban „fertőzte” meg az orgonaművészet. Édesapám több kedves beszélgetés során igyekezett ebbe az irányba terelni. Zeneakadémiai éveim alatt indítottuk el a máig tartó *Nyári orgonaaudíciók* sorozatot. Évek múltán, beszámolván szüleimnek külföldi és hazai hangversenyélményeiről, sokszor visszaköszönt emlékeinkben a korábbi kedves ösztökélés. Hálás vagyok, mert művészi pályám a „tiszteld atyádat és anyádat!” parancsolatában gyökerezhetett. Megadatott, hogy Európa-szerte orgonálva ennek mélyebb értelmét is átérezzem, megtapasztaljam. És hozzátegyem a magamét: tiszteld népedet, a rád hagyományozott kultúrát, és szeresd felebarátodat! Sok mindenem átsegített eddig, függetlenül attól, hogy rövidebb vagy hosszabb ideig melyik országban voltam, hol volt az otthonom. Pályám során, a brassói fekete templom karzatától a budapesti Zeneakadémia csodálatos szentélyén át az egykori Szovjetunióban tapasztalt, parancsszóra kiüresített templomokig sokfelé voltam. Úgy érzem, hogy a lelkiileg kiüresedni látszó, de lihegve nyüzsgő mai Európa mégis rejteget tartalékot azoknak, akik a számukra rendelt évtizedeik alatt a transzcendenst folyamatosan keresik. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen megszerzett egyházzenei doktorátus juttatott el oda, hogy a lelki-szellemi tartalmakat komplexitásukban tudjam szemlélni. Bár korábban könyvet írtam Erdély műemlék orgonáiról, és több mint fél évszázada vagyok a művészi pályán, számos cikk, tanulmány és előadás van mögöttem, még rengeteg tennivalóm lenne. De ezekre csak lépésről lépésre, fokozatosan ébreszt rá az, aki a „rendelt idők” Ura. Hatalmas segítség az életben!

A jelenlegi Magyarországon élünk már több mint harminc esztendeje. Ugyanennyi jutott korábban Kolozsvárból, no meg tíz év Székelyföldön. Diákjaimtól mindig sokat tanulok, remélem, ők is tőlem, továbbgörgetjük egymás gondolatait, ízlelgetjük egymás tapasztalatait. Fiatalos pimaszsággal kérdezték nemrégiben: „No és merre billen a mérleg?” Hálás és megelégedett vagyok azért, mert úgy érezhetem, hogy ennek a mérlegnek elveszett a nyelve! Sohasem méricskéltem az életben. Inkább egy szerves folyamatnak éreztem eddigi évtizedeimet, melyben a művészi léthez nélkülözhetetlen inspiráció megszületésében a gondviselés és a szeretet játszott fő szerepet. Ebben a korban már meglehetősen alázatot kíván az, hogy a mai generációt megértsem és lelkiileg is közel kerüljek hozzájuk. Mint a Károli Gáspár Református Egyetem szenátusának a közelmúltban leköszönt tagja, életkora miatt amolyan „kifutó modellként”, a további jelöléssel kapcsolatos tájékoztató levélben olvashattam: „A tanár úr sajnos – és hála Istennek! – már nem jelölhető újra. A sajnos-t mindenki érti, a hála Istennek meg arra vonatkozik, hogy nem látszik rajta!” Ezt írta körlevelében alig negyvenes intézetvezető utódom. Mindig értékelttem – főleg fiatalabb pályatársaimnál – a humort és akár a finom öniróniát is, ha volt ilyen. Így valóban könnyebb és szebb dolog végigvinni azt, ami megadatott számunkra. De mégis az Albert Schweitzer-i gondolattal illene zárnom e hálával tűzdelt hetvenkedést: tiszteld az életet és embertársadat, minden körülmények között! És akkor valóban együtt mondhatjuk: „DE JÓ” – hogy megértük!

László Tóth

Kántor Péter

költő, műfordító (Budapest, 1949. november 5.)

Alig négy évvel a második világháború befejezése után kezdődött a saját személyes történetem. Ugyanabban az évben, amikor apai nagybátyámat, aki a háború alatt Franciaországban az ellenállás tagja volt, majd 1946-ban családjával hazaköltözött, koholt vádak alapján letartóztatták és megölték. Szüleim bátor-ságuknak és a szerencsének köszönhetően

túléltek a háborút, nem úgy népes számú vidéki rokonságom, melyet szinte kivétel nélkül Auschwitzban pusztítottak el. Mindezt csak fokozatosan fogtam fel, apránként rágva meg az alig megrághatót, s nyeldekelve a megrághatatlant. A néhány megmaradt gyerekkori fotó alapján csillogó szemű, vidám kisfiú voltam. 1956-ban kezdtem iskolába járni, a forradalom őszen lettem első osztályos. 1968-ban érettségiztem, éppen amikor a magyar



csapatok bevonultak Csehszlovákiába megvédeni az államszocialista szovjet rendszert, ami 1989-ben mégiscsak összeomlott. 1949-es megalakulásától, egyben születésemtől kezdve 1989-ig a Magyar Népköztársaságban, 1989-től 2012-ig a Magyar Köztársaságban, 2012 óta pedig Magyarországon élek. Mindvégig a Duna partján, a pesti oldalon.

Költő vagyok, de a „foglalkozása” rubrikába mindig azt írom be: író. Hogy miért? Talán mert sosem akartam jobban kilógni a világ rendjéből, mint amennyire muszáj. És írónak lenni, az már majdnem civil foglalkozásnak számít. Egy kis jóindulattal, persze.

Kántor Péter

Dukkon Ágnes

irodalomtörténész (Győrszemere, 1949. november 11.)



Életem folyamán annyi kisebb-nagyobb önéletrajzot kellett fogalmaznom (az egyetemi felvételihez, később pályázatokhoz, álláskeresésekhez), s nem okozott fejtörést, mit, hogyan, mennyit írjak: az elérendő cél lebegett előttem, s ez egyszerre meg is határozta az önéletrajz jellegét. Most pedig – a kedves fölkérő levél megérkezése óta, melyet hajdani egyetemi csoporttársam, Szondi György küldött – már két hete nem tudom elkezdni, mert ez a fordított perspektíva, a visszatekintés egyszerre túl sok mindent fölkavart.

Megpróbálom gondolatban, nagy léptekkel újra végigjárni azt a hét évtizedet, előtte azonban kicsit hosszabban elidőzőm a „gyökereknél”.

Győrszemerén, a Sokorói-halomvidék nyugati oldalán fekvő településen születtem – egészen pontosan Győrszemere-hegyben, mely a régi térképeken még Szőlőhegy néven szerepel. Felmenőim nagyobbik része mind apai, mind anyai ágon a 19. század elejétől dokumentálhatóan ebben a Győrtől alig 20 kilométerre fekvő községben élt. Az anyai ág református, a parókián meglévő anyakönyv tanúsága szerint egyik ükapám, Horváth János „szőlővamos” (vagyis szőlőbirtokot bérlő), az ő János nevű fia (1860-ban született) „földműves”, akinek feleségétől, Barabás Zsófiától tizenegy gyermeke – nyolc fia és három lánya – született, köztük hatodikként anyai nagyapám, Horváth Miklós. Egy fiuk kivándorolt Amerikába a 20. század első évtizedében, s ott is maradt, egy másik az első világháborúban elesett, a többi Horváth maradt az ősök helyén, Szemerere-hegyben. Nagyapám is megjárta az első világháború frontjait s a hadifogságot, ahonnan 1920-ban szabadult. Mindenre emlékszem anyám nagybátyjai és nagynénjei közül, legtöbbször hosszú életet élt, nagyapámnak is nyolcvanhét év adatott. Ez azt is jelenti, hogy ezen az ágon mintegy nyolcvan vagyunk másod-unokatestvérek (ennyi dédunoka!) – s ennek a létszámnak nagyobb része ott él/élt Szemerén.

Anyám anyai ága különösebb és tragikusabb sorsú: Sikos János dédapám, számadó juhász, Vas megyéből vándorolt Szemerére, a dédanyám, Császár Lovas Rebeka pedig a Veszprém megyei Nyárádról származik, ők is protestáns (református és evangélikus) vallásúak. Hét gyermekük közül kettő fiatalon meghalt (az első világháborúban, betegségben), egy pedig – János bátyánk – az első világháborúban orosz hadifogságba került, Omszkba, onnan több társával sikerült megszökniük, de csak Kelet felé tudtak menekülni. Így jutott el Japánba valamikor 1919 táján, ahol aztán végleg ott is maradt, mert hol a történelem viszontagságai, hol egyéni gondok miatt nem tudott hazajönni, ott alapított családot, s tehetsége révén lett belőle gyárigazgató. 1967-ben látogatott haza Japán feleségével, idős emberként, tökéletesen megőrizve magyar

nyelvét, de tudott jól japánul, oroszul, angolul és németül is. Dédanyámat még volt szerencsém ismerni: 88 évesen, 1956 őszén halt meg. Nagyanyám, Sikos Eszter 1901-ben született, s 1991-ig élt. Emlékszem, halála előtt egy-két évvel még rétest sütött nekünk, sok mesét és borzongató boszorkánytörténetet hallottam tőle, most sajnálom, hogy akkor nem jegyeztem le közülük az érdekesebbeket. Miklós nagyapámnak és Eszter nagyanyámnak hét gyermeke született. Anyám, Ágnes a második volt a sorban, csodálatos, erős személyisége kilencvenéves korában is derűt, szeretetet sugárzott ránk, humorérzékét, optimizmusát is mindvégig megőrizte... Apám, Dukkon József sajnos korán eltávozott tőlünk: 45 évesen agyvérzésben meghalt. Háborúból neki is jutott bőven, nemcsak a nagyapák nemzedékének: 1943–46 között front, hadifogság, majd besorozás az újjáalakult hadseregbe. Nagyon fájdalmas úr maradt utána; szerette a tréfát, ha jókedve volt, vagy bánata, elővette a citeráját, és óráig játszott, énekelt. Gyerekkorunkban a két öcsémmel együtt lelkesen hallgattuk a citerázását, s ha néha sikerült megkaparintanunk a hangszert – no, abban nem volt sok köszönet, sokáig tartott a helyrehozatala. A szüleim egyébként szintén gazdálkodók, földművesek voltak, amíg a téesz el nem vette azt a néhány hold földet, s aztán úgy folytatták, ahogy tudták, ahogy az 1960-as évek elejétől az összes hasonló sorsú és helyzetű család Magyarország falvaiban.

Az apai ág, a Dukkon ősök szintén a 19. század elejétől vannak jelen Szermerén, de az nem volt annyira népes, mint az anyai vonal, apámnak csak egy bátyja volt. Nagyapám, Dukkon Gábor elmondása szerint az ő dédszülei Rábapordányból költöztek ide, nemesi telekkel bíró, gazdálkodó evangélikusok. A 20. század elején az akkori református lelkész, Jakab János feljegyzéseket készített a falu történetéről, levéltári források és a parókiákon fennmaradt dokumentumok felhasználásával. Ezeket a feljegyzéseket 2015-ben a falu önkormányzata más anyagokkal kiegészítve szép kiadásban közreadta (*Gyórszemeréről szeretettel*). Innen lehet tudni, hogy az egyik ős, Dukkon Ferenc részt vett az 1809-es, Napóleon elleni nemesi felkelésben, a kismegyeri csatában (Petőfi éles gúnnyal említi a nemesi had „győri vitézségét”, „a sok hős láb[at], mely ott úgy futott”, viszont Jókai árnyaltabb és egyúttal méltányosabb képet ad róla *A névtelen vár* című regényében). A névről annyit: a 19. század első felében a Duchon írásmód váltakozott a mára rögzült Dukkon alakkal – dédszüleim sírkövén már ez utóbbi olvasható. A családi hagyomány a 16. század végén a Magyar Királyságban megtelepedett francia hugenottákhoz vezet vissza az „eredetmondát”; annyi bizonyos, hogy az 1600-as évektől kezdve több Duchon nevű protestáns (evangélikus) lelkészt, illetve köznemest számoltart Nagy Iván történeti munkája, a *Magyarország családai*, s köztük a fent említett 19. századi személyek is szerepelnek. Régi adósság ennek a szálnak a föl kutatása, talán majd erre is sor kerül egyszer...

De vissza kell térnem az idő mélyrétegeiből, bár csábító a lefelé egyre tárguló, messze kanyarodó ágak követése – mert a kérdés mégiscsak az, hogy a magam elmúlt hatvankilenc esztendejéről mit tudok elmondani. Amiért ez az alámerülés történt, abból az egységélményből ered, amelyről József Attila *A Dunánál* című verse szól: az Idő egészében titokzatosan velünk lévő „százezer ős” emlékezetéből; abból az érzésből, hogy egy hatalmas folyó kis hulláma vagyok, mely éppen itt és most vált láthatóvá a Nagy Egészből...

Középiskolai tanulmányaimat a Ménfőcsanakai Gimnáziumban végeztem 1968-ban, máig hálás vagyok azért a négy évért, a semmiből létrehozott „parasztgimnázium” tanáraiért, akik közül sokan a legjobb győri középiskolákból jártak ki hozzánk tanítani. De a legtöbbit Asbóth Márta (Varga Lászlóné) tanárnőnek köszönhetek, s nemcsak a nagyszerű magyar- és oroszórákat: hitte, és ezt a hitet erősen belém plántálta, hogy egy falusi gimnáziumból be lehet kerülni az ELTE Bölcsészettudományi Karára. Igaza lett, így történt: az ELTE BTK magyar–orosz szakán szereztem diplomát 1973-ban. Eötvös-kollégistaként nagyon jó szellemi útravalót kaptam mind a tanári munkához, mind a tudomány műveléséhez. Egy tanévet tanítottam a szombathelyi Nagy Lajos Gimnáziumban (s azóta is ápoljuk a kapcsolatot a volt osztályommal, a most már hatvanéves „gyerekekkel”), három tanévet a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola orosz tanszékén, egy félévet a JATE-n. Egyetemi doktori fokozatot szereztem 1975-ben régi magyar irodalomból, kandidátusi fokozatot 1990-ben orosz irodalomból, habilitáltam 1999-ben szintén orosz irodalomból. 2004-ben megszereztem az MTA doktora tudományos fokozatot (*Régi magyarországi kalendáriumok európai háttérben* c. könyvemmel).

1977 óta Budapesten dolgozom. Előbb a 2003 szeptemberében megszűnt (beolvasztott) ELTE Tanárképző Főiskolai Kar oktatójaként, majd 2003–2008 közt az ELTE BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetében, 2008-tól nyugdíjazásomig (2013) egyetemi tanárként a Szláv és Balti Filológiai Intézet orosz tanszékén. Azóta professor emeritusként „boldogítom” a diákokat – hol az orosz tanszéken, hol a magyar szakon. Két évig voltam külügyi és tudományos főigazgató-helyettes az ELTE TFK-n, tíz évig az Irodalomtudományi Tanszék vezetője. A felsőoktatásban töltött pályám első nagyobb szakaszában, 1974-től 1990-ig orosz szakosként „működtem”, 1990-ben, az orosz nyelvoktatás visszaesésekor kerültem a TFK Irodalomtudományi Tanszékére, s most, nyugdíjasként párhuzamosan zsonglörködöm mindkét szakommal. 1993 óta a BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola tanáraként és témavezetőként is tevékenykedem. Sokszor volt alkalmam opponensként doktori értekezések bírálatát elvégezni PhD és MTA doktori védéseken.

Kutatási témáim mindkét szakomhoz kötődnek: a régi magyar irodalomból elsősorban a 16–17. század világa, műfaji és eszmetörténeti kérdések. A régi kalendáriumok kutatását immár négy évtizede művelem a hazai és nemzetközi mezőnyben. Orosz irodalomból pedig a 19. század, mélyebben Dosztojevszkij életműve érdekel. Külön nagy szellemi kaland volt még a magyar–orosz irodalmi kapcsolatok közel két évtizedes tanulmányozása: egyik tanárom, Zöldhelyi Zsuzsa kapcsolt be egyetemista koromban ebbe az orosz irodalom magyar recepcióját összegyűjtő, feldolgozó és kiadó munkába, melynek eredménye négy vaskos kötet, 1983 és 1993 között. Publikációim – könyvek, tanulmányok, recenziók, lexikoncikkek – e három szakterülethez kapcsolódnak. 2014-ben *Az Aranykortól az Ezüstkorig – Fejezetek az orosz kritika és irodalomtudomány történetéből* c. könyvemért megkaptam az Év Ruszistája kitüntetést, és vele a Lihacsov-díjat.

1980–82-ig Krakkóban a Jagello Egyetem orientalisztikai tanszékén magyar lektorként dolgoztam, 2006–07-ben pedig vendégprofesszorként régi magyar irodalmat tanítottam a Bécsi Egyetemen. Nagyon jó időszak volt mind-

kettő. A Szolidaritás felszálló ágában kerültem Krakkóba, a Kádár-korszak hazai állóvizéhez képest fantasztikus volt (és persze borzongató is) mindaz, amit ott tapasztaltam. Azóta is „hazajárok” Lengyelországba, nemcsak Krakkóba, sok jó ismerősöm, kollégám van más városokban is. Orosz szakosként jól megismertem a Szovjetunió – majd 1991 után Oroszország – egyszerűnek nem nevezhető világát is: a mindennapi élet abszurditásai közt csodálatos találkozások, barátok, szellemi élmények, hatalmas utazások (Közép-Ázsia, Kaukázus, majd a közelmúltban az Altaj hegység) szinte egész könyvre való emléke gyűlt össze bennem.

Visszagondolva arra, hogy miért „ragaszkodott” vagy ragadt hozzám egy életre mindkét szakom (a „normális” tudományos pályák egyik szak vagy rokon területek köré szerveződnek): az idegen nyelvek, kultúrák varázsa nagy erővel hatott rám már egészen korai időktől. Emlékszem, egyik „amerikás” nagybátyánktól megtanultam az angol számneveket, a Jókai-regények magyarázó jegyzeteiből pedig a latin, német szavakat böngészttem. Ez a kíváncsiság az idők folyamán tizenegy nyelv különböző szintű elsajátítására vezetett, közülük négyet most is aktívan tudok használni (orosz, német, angol, lengyel). A kutatásban a passzívan ismert nyelvek is nagy segítségemre voltak, vannak. A nyelvtudásnak jó gyakorlati hasznát vettem a nemzetközi konferenciákon és külföldi kutatásokban, az orosz és lengyel utakon kívül Granadában, Jénában, Cambridge-ben, Oxfordban, Párizsban, Prágában, Szófiában, Zürichben volt alkalmam hosszabb-rövidebb szakmai szereplésre. (Voltak érdekes kalandok is: 2001-ben oroszra tanítottam egy amerikai diplomatát, fél év alatt elég jó szintet sikerült elérnie. Budapestről Kazahsztánba, Almatiba irányították, ezért volt szüksége az orosz nyelvre.)

Nagy vonalakban ilyen kép áll össze; hála a Napútnak, mert egyébként nem jutott volna eszembe mindezt így összeszedni.



Fogarasi Klára

fotótörténész, néprajzkutató (Gödöllő, 1949. november 12.)



(Honnan... hová...? – Naplórészlet, 2019. február 4.) Életem legnagyobb részét a Néprajzi Múzeum történeti fotói között töltöttem, a hagyományok és képek vonzásában. Kiállítások, albumok, cikkek – felejthetetlen találkozások kísérték ezeket az éveket a gyűjtések, terepmunkák és kutatások során. Szenvedélyes érdeklődésem ma is eleven a fényképek és azok befogadása, használata iránt, hiszen a kutatást nem zártam le, sőt a fotózás és a képhasználat mai formái felé fordulva a változások iránya is élénken foglalkoztat. Korántsem volt azonban ez az út egyenes és előre eltervezett, sőt teljesen más irányból: a modernitás (modern irodalom és festészet) iránti érdeklődés és végzettség felől érkeztem ide, tudományszakot váltva.

Első generációs értelmiségiként a címben feltett kérdésen morfondírozva adódik a kérdés: felnőttkorba érve milyen volt az indulás? Mi jellemezte ezeket az éveket? A vágyak, kísérletek, próbálkozások közötti botladozás; a mérhetetlen tudásszomj csilapítására könyvtárakban olvasással

töltött hosszú, boldog órák; a közeli és távoli Mesterek iránti rajongás, és készülődés a hön óhajtott Hivatásra, a tanításra... Ebből végül kevés jutott – de amit akkor, ott a tanítványaimmal átéltünk, az életünk legszebb élményei között kitörölhetetlenül megmarad, mint ahogy (akkor és azóta) a támogatók, barátok jóindulatú segítségei, vagy a fizetett ellenlábaskos mesterkedései, megalázó gúnyolódásai is. (Utóbbiakról az esettanulmányok nemcsak remek jellemrajzok, de izgalmas korrajzok is minden időben.) Célszerűbb itt mégsem róluk, hanem a korai évek egy lelkesítő, emlékezetes barátságáról szólni. Anál is inkább, mert akiktől a bátorítást és megtisztelő érdeklődést kaptam, nemcsak nagy művészek, szellemóriások a magyar művelődéstörténetben, hanem emberként is példaként élnek sokunk előtt. Mert minden mondatukkal, megnyilvánulásukkal – őszintén és hitelesen – adtak erőt, hitet, bátorítást munkához, élethez, a létezéshez. Olyan közvetlenséggel és magától értetődően, ahogyan csak a bátor, tiszta, nagy elmék képesek – akiktől távol áll minden kicsinyes irigység, gúnyos megjegyzés, lesajnáló, leminősítő mondat, a másik ember megszegyenítése. A jó példákat érdemes elővenni, hiszen mindannyian ismerjük a pillangóhatás törvényét, a kimondott szavak (elménkből kitörölhetetlen) romboló vagy pozitív – magasságokba röpítő – erejét. A 21. századba érve a gondjaink szaporodtak, a feladatok sürgetőbbé, a fiatalok tanácstalanabbá váltak. Érdemes ezért egy 80. évéhez közeledő, látnoki képességekkel a torz jövőt is maga elé képzelő festő-

művész vízióit megidézni, aki a maga rendkívüli hosszú életében nemcsak a rémségek feloldását volt képes megvalósítani, hanem dacos-harcos alkotókedvéből születő műveit szegezve szembe minden emberi hitványsággal és gonoszsággal, hogy azok – halála után is – a jó ügyek iránti elkötelezettség üzenetei legyenek.

1981-ben Hatvan városában élünk, ekkor jelent meg második írásom a Hevesi Szemle című megyei lapban *Hogy elevenek legyenek világaink* címmel, Palasovszky Ödön művészetéről. A megjelenést követően egy levél érkezett Lossonczy Tamás festőművésztől, Palasovszky közeli barátjától, amelyben nemcsak lelkes szavakkal illette a munkát, de ez a levél kezdetét jelentette egy ekkor induló – számomra ma is pozitív energiákat adó, megtisztelő – barátságunk 1981-től 1985-ig, melyet levelezés, személyes találkozások (Budán és Hatvanban), telefonbeszélgetések követtek. Ennek köszönhetően született meg Lossonczy Tamás kiállítása Egerben 1984-ben, amelynek társrendezője lehettem, és amelyhez egy 21 oldalas kiállítási vezető is készült. További ajándék volt számomra az az elkészült magnófelvétel, amelyet – felkérésre – Lossonczy Tamás kedves zenéiből állított össze – szöveggel kísérve –, és egy névre szóló, dedikált grafikája. Sajnos, tervezett kötetünk, amely az 1981–1982-ben készült 24 varázslatos (légies és izgalmas) grafikát és a hozzá írt tanulmányt tartalmazta volna, nem jelent meg. A levelekben erről is szó esik, de minden további részlet adalékot szolgáltat az akkor hetvenes éveinek végét taposó mester gondolkodásmódjáról, emberi tartásáról, a művészettel való mély elkötelezettségéről, törhetetlen alkotókedvéről, életszeretetről, és törődő figyelméről

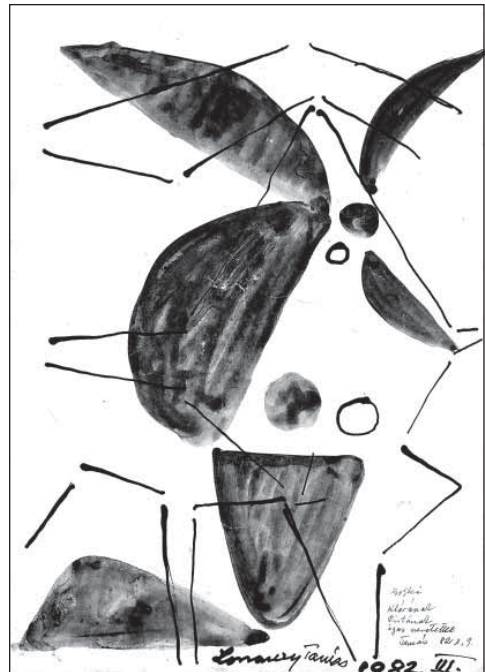
azok iránt, akikben tetten érte a világ jobbítására irányuló szándékot.

*„Mindenki a sarat tapossa, csak van, aki közben a csillagokra néz.”
(Oscar Wilde)*

Részletek Lossonczy Tamás leveleiből

„Kedves Klára Asszony! (...) Az ember, ha ezt a címet egyáltalán megérdemli, természetesen dolgozik. És természetesen elmélyülten: örökké szüntelenül kutatva, új és újabb lehetőségek, területek, lelőhelyek után. – Palasovszky-terveinket mégse szabad elfelednünk. És nem is felejtjük ugye. Remélve, hogy sikerül bennünket meglátogatni, sok jó szép alkotást, gazdag írásokat kívánunk: Lossonczy Tamásék, 1981. dec.”

„Nagyon meghatottak gondolatai a közös célért történő együttműködésről. Az ilyen munka gazdagodást, lendületet ad... Egyébként részemre



az egyedüli kipróbált módszer az, hogy nincsenek kipróbált módszereim. Vagyis állandóan alakulok, változok. A munkáimban mutatom meg belső világomat. – Élni, változni, csak nem egy állapotba belefagyni – belemeredni. (...) Ami a tanulmányában van, az egészen mélyre ás bele a dolgok veséjébe és szívébe, a keletkezés, a művészet legbelsőbb rétegeibe, az ember isteni és ördögi mivoltába egyaránt. (...) Száz szónak is egy a vége: én a tanulmánnyal, az eredeti rajzokkal és kitűnő gyönyörű fotókkal felszerelve indulok útnak, igazságunk és becsületes jó ügyünk tudatában. (...) Mindnyájukat ölelem. Kézcsókkal híve: Lossonczy Tamás” (1983. I. 9.)

(...) „Bizakodó nem vagyok a közel jövőre vonatkozólag, de a távolabbira annál inkább. Nem is érdekel már, hogy megérem-e. Az emberiség oly tehetséges öngyilkos terveiben... gáncsoskodó a jó ellen. (...) Űrítsük hát poharunkat közös terveink valóra váltására.” (1983. X. 26.)

Magnós gondolatcsokor

„Ha művészetről-életéről beszélek, ki nem hagyhatom a madarakat, ezeket a gyors csacsogású, éneklő, indulatos élőlényeket, akik egyik pillanatban a felhők közt repülnek, hogy a másikon a földre szálljanak közénk. Ezért az előszó legyen valamely kedves madaré, égi-földi társunké. Hallgassuk hát figyelemmel madarunknak előszavát! (*Madárdal-felvétel.*) Ez után a bevezető után, a nem is oly békés madárdalt követi az ember zenéje. Füleljünk az emberi fájdalom hörgésére, hiszen a már-már ugatáshoz hasonló gyötrelmeinknek válunk fültanúivá. Egyazon közös világunk élőlényeinek legbelső egy töről fakadó zokogását halljuk. Természeti katasztrófákban, tűzesőben, gyilkos indulatok könyör-

telen összecsapásában omlik össze és születik újra világunk. (*Sztravinszkij.*) Most azonban taláalomra hallgassuk meg a madarak örömkórusát... Mert! E kis művészek önfeledt üzenete valószínű gyógyír a zakatoló gépek között az idővel versenyző ember számára. (*Madárdal.*) A madárdalt pedig kövesse ismét az emberi lélek ujjongó zenei visszhangja. (*Corelli-szonátarészlet.*) A magunk művészetének ebből a csodájából ugyanaz a létet dicsőítő öröm csendül a mennyei magasságokba. Most következő zenei példánkon a tenni akaró, erőtől duzzadó határozottság tölt el bennünket. Nem is csoda! Hiszen jókedv, humor árad ebből a pezsdítő muzsikából. (*Dandrien, vigyázat! ne túl erősen!*)

Nem illő a technika segítségével magnóba mondani a technika elmarasztalását vagy csak hátulütőit is. Szükségszerűen jut eszembe persze a bombavetőgép, a robotbombázó, a csillagok háborúja, de még a kisebb hátulütőit se említeném, hiszen a gyógyító technika, a telefon, az utazás megkönnyítése, gyorsítása áldásos dolog. De még akkor is ott a levegőszennyezés, a lárma. A rengeteg biológiai ártalom. És nincs borzalmasabb valamely, fák és madarak nélküli világban élni. Ha ez egyáltalán életnek nevezhető még! (...) Elborzadok hát egy madarak és fák nélküli világtól, amelyben csak mérnökök és robotok vannak, mert költőkre és festőkre nincs szükség. Hisz ott a rajzoló- és festőgép. Mint egykoron a lovat dicsőítettük, úgy dicsérjük most a gépeket, miközben sok mindenről szeretünk megfeledkezni. Vajon okkal? (*De Falla: Háromszögletű kalap.*)

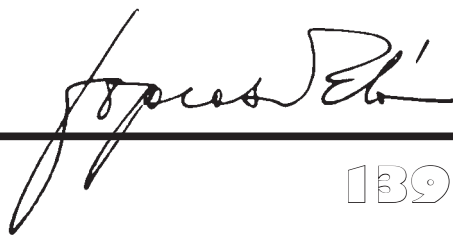
Most pedig egy másik hasonló zenei példa, melyben a földi és kozmikus technika találkozásának vagyok tanúja. Másik oldalunkat mutatja a

következő zene. Egyrészt az artikulált tagolt beszéd váltakozása beszédhangokra alig hasonlítható artikulátlan, tagolatlan indulatkitörésekkel, másrészt viszont a gázturbinák, sugárhajtóművek, rakéták és lézersugarak kozmikus technikájának bolygóközi suhanó világával van dolgunk. De hogy a technika nem minden, inkább édeskevés, és mivel a rendetlenség útjai kiszámíthatatlanok... – gondoljunk csak arra, hogy az idézetek, montázsok, váltakozó önálló, sőt egyéni gondolatrendszerékké konglomerálódnak, lenyűgöző szellemi őserdővé! A gyors és lassú, a ritmikus és aritmikus, a hangos és halk, tervezett és improvizált váltakoznak akár a hajdani és a holnap folyamatossága. Mindez elmondhatatlan, hiszen témákról még csak beszélhetünk, de a mély tartalmát csak a következő zene érinti, akár a képek esetében is. A képet elmesélni nem lehet – látni kell. (*Baudi Fantasma.*) Végül felvetődik a kérdés, hogy festő létemre miért szólok annyit a zenéről? Bolykiné Fogarasi Klára, a Hatvany Lajos Múzeum igazgatója megtisztelő figyelemmel kért fel ennek a tekercsnek elkészítésére. Tulajdonképpen én most is és örökösen képekre gondolok, festményekben, rajzokban gondolkozok, miközben zenéről, a világ dolgairól beszélek, mert a képekbe belesűrűsödik a mindenség. (...)

Én a tetszetősséggel szemben a szépség erejében hiszek. Hány művész büszkélkedik azzal, hogy már a kiállítás megnyitásának napján eladta összes képét, itthon és külföldön egyaránt. Az én képeim viszont nem ilyen kapósak, másrészt ha egy képemtől meg kell válnom, úgy fáj az nékem, mintha karomat vagy lábamat vágnák le. Ennek oka igen egyszerű. Mert úgy vélem: képeim csak együtt érthe-

tők meg igazán. Rögeszme? Tévhit? Lehet! Szeretném munkáimat mégis lehetőleg együtt tartani, miközben reménykedem, hogy majdcsak akad egy olyan gyűjtő, aki képeimet egybegyűjtve őrzi meg, és teszi lehetővé, hogy a művészetem iránt érdeklődők e képek világát megismerhessék. A képeknek ilyen együtt tartása persze sok áldozatot követel a magamfajtatól.

Nevetséges dolog ilyen gyűjtőre számítanom? Sok mindent tart nevetségesnek az ember, ami később az emberiségnek javára válik. Meggyőződés dolga ez. Hit dolga is. A jövőbe vetett hit dolga. Én pedig hiszek a hatalmas gonoszságok pöffeszkedése mellett a szerényen meghúzódó és annyszor megalázott jónak az erejében. »Az élet az erős butaké« – mondta Ady Endre, és ez roppant gyakran gondolkodtatott el az idők folyamán. Feladatom nagyon elmélyülten alkotni, követve a bennem élő jó szellemet, amit a görögök Eudaimonionnak neveztek, a lelkiismeret és a számunkra kimért idő szavát. A pálya hegyes-völgyes, hol mély szakadékban, majd hegycsúcson találok magam. Ha valami könnyen kezd menni, olyankor gyanússá válok magam előtt. A nehezebbik és újabb oldal vonz, mert nyugtalanul örökké új tájak felé kíváncszom. Fő ellenségeim a csüggedés és az elbizakodottság. Szó, mint száz, tagadhatatlan tény az, hogy önmagammal és az anyaggal örökké küzdő, gyógyíthatatlanul elégedetlen ember vagyok. Minden lépésért meg kell küzdenünk az életben. A képek nem hullanak az ölünkbe. Amiről beszéltem, nem pályám emlékezete, igyekeztem pályám tanulságát adni."



Nemes Ferenc

szobrászművész (Dunaföldvár, 1949. november 16.)



Iskoláim: Faipari Technikum, Budapest (1964–68), Erdészeti Akadémia, Leningrád, a faanyag kémiai technológiája szak (1968–73).

Munkahelyek: Szatmár Bútorgyár, Mátészalka (1973–76), Fa- és Építőipari Szövetkezet, Dunaföldvár (1976–82), asztalos kisiparos (1982–94), szellemi szabadfoglalkozású (1994-től a nyugdíjazásig).

A családi elvárások miatt fel sem vetődött a lehetősége annak, hogy más, esetleg képzőművészeti pályát válasszak.

A technikumban kollégiumi nevelőtanárom Csiky Tibor volt, aki időnként megengedte, hogy csiszoljuk a készülő szobraikat, és apróbb feladatokat kaptunk a Vásárhelyi Pál Kollégiumban rendezett kiállításokon. Mindez elegendőnek bizonyult egy életre szóló elköteleződéshez.

A felkészülésemben sokat jelentett, hogy 1966–67-ben a József Attila Szabadegyetemen hallgattam egy-egy szemesztert a modern festészetéről, szobrászatról, vetített képes előadásokon. Két, a Balaton-melléken lakó osztálytársammal a Kápolna-tárlatokat látogattuk. Közülük az egyik, Fenyvesi Tóth Árpád a közelmúltban hunyt el, jelentős képzőművészeti életművet hagyva maga után.

Számomra minden iskola és munkahely úgy volt érdekes, hogy mit tudtam belőle az alkotásaimhoz lényegi belső tartalmuk alapján kamatoztatni. Tanulmányos volt, hogy egyetemi éveim alatt megismertem „belülről” is egy nagyhatalmat, a kémiai, szilárdságtani órák pedig tele voltak konceptuális fogalmakkal.

Már az első, az interferencia jelenségét vizsgáló grafikáimnál is fontos szempont volt, hogy többváltozós rendszerekben fogalmazzam meg a lényegüket.

Azóta is ezen megfontolások szerint dolgozok, készítek reliefeket, festményeket, grafikákat és képverseket is. A káosz-katasztófa és a játékelmélet tanulmányozása szolgál a munkáim élményanyagául, de a társadalmi és a pénzügyi világ alakulása is érdekel. Csak a Magyar Szobrász Társaságnak vagyok tagja, mindeddig csak ott állítottam ki, ahova hívtak, és pályázatokon sem veszek részt.

A Csiky-tanítványokból alakult Rend-Rendszer csoporthoz és a múlt évtől az acb Galériához tartozok, ahol komoly kutatómunkát is végeznek. A történelem „rehabilitációs ingáját” figyelve próbálom az életmű-élőlényemet nevelgetni (ahol a lengésidő emberöltőnyi ütemezéssel mérhető).

Nemes Ferenc

Hála József

geológus technikus, etnográfus (Alag, 1949. november 23.)

1949. Az 1950-ben Dunakeszihez csatolt, Pest melletti Alagon születtem, apai ágon versenylószakember, anyai vonalon uradalmi cseléd (Magyar Lovaregylet) felmenőktől.

1952. Az első emlékem: a közelünkben felrobbant lőszerraktár keltette légnomás betöri az ablakokat, az üvegcserepek szinte befednek a kiságyban.

1953–1955. Halvány emlékek. Egy fennmaradt kép: a pesti lóversenypályán ülök egy apám által vezetett lovon. A háttérben istálló, rajta felirat: „Éljen az első öt-éves terv!”

1956–1964. Alighogy elkezdtem iskolába járni, Pesten kitört a forradalom. Hazaküldtek minket „szénszünetre”. Részvételelem az eseményekben: a szomszédunk dugós puskával kiállított a kapu elé „őrségbe” – így köszöntöttem a fővárosból érkezve a főutcán teherautóval végigszáguldo forradalmárokat. Boldog gyerekkor szerető, felejthetetlen szüleim óvó szárnyai alatt (halotti poraikban is legyenek áldottak!) – tisztos szegénységben. Gondtalan évek az alagi általános iskolában, kiváló tanárokkal, jó eredménnyel. Életem első másfél évtizede idilli természeti és színes társadalmi környezetben telt, szorgalmas, paradicsomtermesztésükről messze földön híres dunakeszi parasztok és az Alagon 1896-ban uradalmat alapító Magyar Lovaregylet angol, német, osztrák, cseh, morva stb. származású



és magyar trénerai, legendás zsokei és lovászai körében. Voltam vízi úttörő, és rendszeresen ministráltam (!). A nyári szünetekben belekóstoltam a paraszti munkákba, illetve a helyi konzervgyárban, a „bőrösöknél” (bőripari szövetkezet) és apám mellett a versenylóistállókban dolgoztam. Főleg a természet érdekelt. Nagy, rendszeres csavargá-

sokat tettem a Duna-part-lóversenypálya-Fóti-tó háromszögben (majd egyre tágítva a területet: a Pilisben, Vác környékén), éveken át, Csibész kutyámmal, aki olyan okos volt, hogy épp csak beszélni nem tudott. Madarakat, halakat fogtam és tartottam, aztán egyre inkább az ásványok és kőzetek világa kötötte le figyelmemet.

1964–1968. 1964-ben felvételt nyertem az ország egyetlen geológiai technikumába. Nagyon nehéz négy év következett. Katonás rend, fegyelem – cserébe tanítás nem középiskolás fokon, valamint a heti rendszeres tanulmányi kirándulásokon és a nyári „termelési gyakorlatokon” az egész ország bejárása, megismerése. Bár könyvtárba már általános iskolás koromban jártam, és 14 éves korom óta olvastam természettudományos és irodalmi lapokat, látóhatárom ebben az időszakban tovább szélesedett: az ásványtan, kőzettan, földtan stb. mellett egyre inkább érdekelt a szépirodalom, a film, a színház, és persze a beatzene is. Fellini, Antonioni, a fran-

cia új hullám, Jancsó! *Egy örült naplója* (Darvas Iván), *Tóték* (Latinovits Zoltán). Beatles, Rolling Stones, Illés, Omega – és hosszan sorolhatnám. Erre az időszakra esett az első külföldi út (Csehszlovákia, 1965) és az első nagy szerelem (Gy. K., Petőfibánya, 1967).

1968–2011. Négy évtized a hazánkban elsőként alapított (1869) állami tudományos kutatóintézményben, a nemzetközi hírű és rangú Magyar Állami Földtani Intézetben, nagyszerű tudósok, kutatók és kiváló emberek körében (1968-tól geológus technikus, 1983-tól tudományos munkatárs, 1990-től tudományos főmunkatárs). Ez az intézmény volt életem fix pontja, a „kályha”, ahonnan sokfelé elindultam, de soha ott nem hagytam. E periódust alább kissé részletezem.

1969–1971. Két év katonaság Vác-on. Elfecsérelt idő – sok tanulsággal.

1971–1978. Földtani térképezés Észak-Magyarország hegyvidéki területein. Az első tanulmányom (1976) és az első újságcikkem (1977) megjelenése. Házasságkötés (1974), fiunk születése (1975). „Nagy generáció” és „nomád nemzedék”. Mindkettőnek aktív tagja voltam. Farmer, hosszú haj, kalotaszegi tarisznya. Autóstoppal Lengyelországba, csavargások Erdélyben, Gyimesben (Orbán Balázs nyomdokain és a híres könyvében leírtakat követve, az „angyalkás” turistatérképpel). Rockkoncertek és táncház, Ifipark és Kassák Klub (Halmos–Sebő). Egyetemi Színpad, Kossuth Klub, filmklubok, dzsesszklubok. És megérint a költészet varázsa – mindenekelőtt Nagy László! Persze Ady és József Attila is. Aztán a jeles prózáírók. A nagy klasszikusok mellett a kismesterek (Csáth Géza, a Cholnokyak és mások) felfedezése. Nagy beszélgetések és ivászatok a kor ifjú költőtítnaival (Szervác Jóskával, Novák Béla Dénes-

sel és másokkal). A Palócföldön, Erdélyben és Gyimesben megérint a népi kultúra, a táncházakban elvarázsol a népzene, és sorra jelennek meg a fontosabbnál fontosabb könyvek (Kallós Zoltán, Kós Károly, Erdélyi Zsuzsanna, Vargyas Lajos művei, „a Kósa–Filep”, a „Kósa–Szemerkenyi” stb.). Mindezek hatására eltökélt szándékom: irány a néprajz szak! 1978-ban sikeres felvételi.

1978–1983. Csodálatos öt év az ELTE néprajz szakán, nappali tagozatosokkal, munka mellett. A katedrán az összes élő és leendő klasszikus! Mint száraz szivacs a vizet, úgy szívtam magamba a tudást. Öt év alatt talán öt óra hiányzás, ha két spec. koll. a kötelező, akkor én négyre járok – szaktárgyakból végig jeles (nem dicsekvésképpen, csak a lelkes érdeklődésemet szemléltetendő).

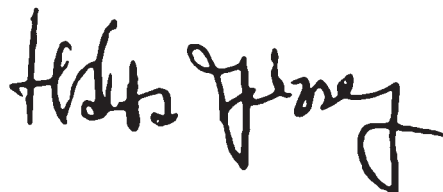
1983–2011. A Földtani Intézetben a Tudománytörténeti Gyűjtemény gondozása – gyarapítás, nyilvántartás, a kutatók segítése, ezekkel párhuzamosan kutatás, publikációk készítése, kiállítások és konferenciák szervezése, elhunyt jeles geológuselődök sírjainak gondozása stb. Adjunktusként bekapcsolódás az egyetemi oktatásba (1986-tól, ELTE Tárgyi Néprajzi Tanszék), különféle tisztségeket betöltve részvétel a Magyarhoni Földtani Társulat és a Magyar Néprajzi Társaság munkájában. Doktorálás (ELTE, 1987). A néprajzban sokféle témában (anyagi kultúra, folklór, tudománytörténet) kutattam, mint a méhecske: virágról virágra szálltam. Fő gyűjtési területeim voltak: a Palócföld, a Börzsöny, az Ipoly mente, a történelmi Hont vármegegye, a Gerecse, Vác és Fót környéke, Kalotaszeg, a Székelyföld.

Tudom, hogy kettős életet éltem, sőt elapróztam magam. Ha dönteni tudok valamelyik diszciplína mellett,

és azon belül kitaratok egy téma beható vizsgálatánál, talán tudós is lehettem volna. Így „csak” kutató voltam, talán a jobbak közül való. Mindenesetre hiányosságaimat igyekeztem szorgalommal, kitartással, pontossággal pótolni. Írtam néhány száz rövidebb-hosszabb cikket, mintegy hetven könyv címlapján vagy kolofonoldalán szerepel a nevem (kb. egytucatnyin szerzőként). Talán lesz közöttük egy-két maradandó... Biztató jel (de az öregség jele is), hogy egy-két tanszéken már kötelező olvasmány vagyok.

Summa summarum: elapróztam magam. De nem bánom! Szép és jó volt. Így volt szép és jó. Kár, hogy nemsokára vége... Addig is, ha a jó Isten enged még néhány, egészségben és munkakedvben eltöltendő évet, folytatom elaprózott életemet a Földtani Társulatban, a Néprajzi Társaságban, a Honismereti Szövetségben, a Néprajzi Hírek, valamint a Honismeret szerkesztőjeként – és szerető családom körében...

Életem során sokan segítették előrehaladásomat, de nincs hely mindannyiójuk felsorolására. Álljon itt legalább azoknak a neve, akik sorsom alakulására a legnagyobb hatással voltak: Hála József Iovász (apám); Hála Józsefné (sz. Vavrik Terézia) háztartásbeli (anyám); Uray György általános iskolai történelem-ének szakos tanár; Bardócz Béla geológus; Bersényi Iván középiskolai történelem-rosz szakos tanár; Hámor Géza geológus; Tálas István etnográfus, egyetemi tanár; Paládi-Kovács Attila etnográfus, egyetemi tanár; Barabás Jenő etnográfus, egyetemi docens; Halász Péter agrármérnök, néprajzkutató; Hála Józsefné (sz. Iván Irén, a feleségem); Hála József Balázs (fiunk); Hála Noémi (unokánk). Hálás köszönet mindenkinek mindenért!



Temesi Ferenc

író (Szeged, 1949. november 30.)



Fotó: Kaiser Ottó

(70?) Sose hittem, hogy megérem a hatvanat. Majdnem úgy is lett, de túléltem. Hetven? Lehetetlen. És tessék. Itt áll a küszöbön. Bárki megöregedhet. Minden, amit tennie kell, hogy elég sokáig éljen. Tovább kell lélegezni, mondta Marx. Nem a Karl, hanem Groucho, az amerikai humorista.

Az emberek szeretnek számokba kapaszkodni. Jobb hetvennek lenni, mint emléknek. Az éltes kor olyan, mint a szerelem: nem lehet eltitkolni. Ha nem Guillotine doktor a fodrászod, megőszülsz, ami nem más rajtad, mint Isten hősínű graffitije. Nem az évek számítanak az életedben, hanem fordítva: az élet az éveidben. Egy öreg kalap álljon hetykén. Csak a saját utadon

érheted el a hetvenet, írta Mark Twain. Másén nem. Nem olyan rossz az öregség, ha az alternatíváját nézzük. A barátaink java lenn van, mint a krumplinak.

A hetven az öregség felnőttkorba lépésének ideje: kiválsz a megbízhatatlan hatvanoidok sorából. A fajborból óbor lesz, a lóréből ecet. Ha viszont az őszbe csavartan képes vagy meglátni a szépet, bévül nem öregszel meg. Tizennyolc maradsz, ötvenkét éves tapasztalattal.

Ha elfelejted fiatalságodat, nem érdemled meg az öregséget. Ami mindent elvesz, ami jó, de egyet megad: vissza tudsz nézni. Fiatalon lehetsz eget verő tehetség, de a nagyságot csak az évgyűrűk adják meg a fának is. Ebben a világban, amelyben a jelen késpengén táncol, a jövő csak amolyan szólásforma, csak a múlt biztos. Az élet egy szín: mire megkedvelnéd, valaki jön, kezében egy radírral. Hetvennek lenni nem bűn, mondá Golda Meir izraeli miniszterelnök asszony. Ó, ha újra hetven lehetnék, mondta a magyarok közt méltán népszerű Clemenceau, amikor nyolcvanévesen szép lányt látott. Whitman szerint az öregség kiszélesedés. A világmindenség gógössségének felfogása.

Szerencse kell az élethez. Huszonhárom évesen már kiterített hulla voltam az országút mentén. Harmincvalahány, amikor Kínában a halántékomnak szánt légpuskagolyót a kivilágított luxushajón az ablaküveg állította meg, és potty, az asztalomra hullott. Negyven körül egy éjjel lezuhantam a szigligeti Öreghegyről. Hatvan, amikor a főorvos azt mondta a kórházban a rezidensnek: „Hát, kolléga, ennek, szegénynek már írhatja a halotti bizonyítványát.” Ha jól számolom, ez öt. Sors bona, nihil aliud.

Senki sem mondhatja bizonyosan, hogy megéri-e a holnapot. Hetvenévesen is élj a mának. Fiatalon is ezt tetted, csak akkor annyi időd volt, hogy pazarolhattad. Hetven körül minden napot, órát és percet meg kéne becsülnöd, mert már torkodig ér az idő.

Én hiszek Istenben, miért félnék a haláltól. Ha eljön az én időm is, követem barátaimat. Egyik temetőből a másikba ámolygok, és képtelen vagyok megszokni. Tata, erre a kis időre már minek hazamenni, mondták a viccben. Tata, ratatata! Mark Twain például a kedvenc napilapját mindig a halálozási rovatnál nyitotta ki. Ha nem volt benne a neve, dolgozott tovább. Hát valahogy így.

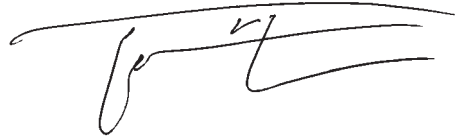
Az élet olyan, mint egy folyó, mindig elmenőben, és mindig jövőben. Ott vagy, és már nem is vagy ott. Hiába fagyasztja be a kor, a jég alatt folyik tovább az életvized. De te műlsz el, nem az idő. Az idő a part, ő az, aki marad. A halhatatlanság pedig, amiben főként művészek hajlamosak hinni, vagy itt van a sarkon túl, vagy nincs is. És mégis, mi dolgozunk tovább. A legszebb dallamokat öreg hegedűkön játsszák.

A hajlott kor nem véd meg a szerelemtől. Van szerelem, szex és minden egyéb hatvan fölött. Egyre többen lesznek Európában az öregek. Az öregségben az egyik legszebb az, hogy feladjuk dolgaink nagy részét. Ami különben is fölösleges volt. Se mehetek, se tehetek. Pedig nem öregszünk meg teljesen. Az egyik dologban érettek vagyunk, a másikban gyerekesek. Fiatalabb éveinkben keressük a bajt. Korosodván a bajok keresnek meg minket. Mindened fáj, ami meg nem, az nem működik. Ha az atyaidó összefog az anyatermészettel, amúgy nincs sok esélyed.

Einstein élvezte az öregkort, mert természetes, gyermeki kíváncsiságát meg tudta őrizni – minek okából sosem érezte éltesnek magát. A magány csak

fiatalon fáj, korosodván egyenesen pompás, írta. És még hozzátette: „Sokan még mindig éretlennek tartanak, de ez nem baj, mert amit ők érettnak gondolnak, az maga a halál.”

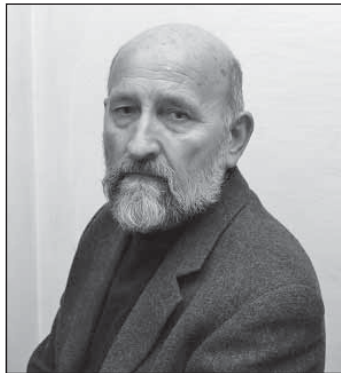
Sose vagy elég öreg ahhoz, hogy fiatalabbá ne válj. Ahogy öregszünk, már egyre kevesebb dologtól félünk. Mire megvénülünk, rengeteg mindent megtanultunk. Csak emlékezni kéne rá.



Bocskay Vince

szobrászművész (Szováta, Románia, 1949. december 16.)

Egyszerű polgári családban születtem. Apám Bocskay Vince asztalosmester, anyám Boross Irén háztartásbeli. Felmenőim a kismarjai Bocskai család leszármazottaiaként 1212-ig vezethetők vissza. Felmenőim ága a fejedelem ágától 1478-ban válik külön.



Apai nagyapám, Bocskay Ferenc kőműves a 20. század elején Görgényüvegcsúrról költözött Szováta-ra. Itt született apám 1907-ben, aki 1935-ben a kolozsvári írószövetségtől megvásárolta Petelei István – jeles erdélyi novellaíró (1852–1910) – szováta-i telkét, és oda 1937-ben asztalosműhellyel egybekötött lakást épített. Ebben a házban születtem én. Anyai nagyapám, Boross Ferenc fűrészemester családjával Galocásról költözött Szováta-ra 1938-ban. Szüleim – mindketten római katolikusok – 1939-ben kötöttek házasságot Szováta-n. Negyedik gyerekként születtem, ketten éltük meg a felnőttkort. Kisgyermekként semmivel sem voltam tehetségesebb az átlagnál.

1959-ben, negyedik elemistaként láttam életem első kiállítását, amely az akkor már Szováta-n élő Kusztos Endre neves festő- és grafikusművész nevéhez fűződött. Ez az élmény olyan hatással volt rám, hogy attól kezdve kedvet kaptam a rajzoláshoz. Mindent lerajzoltam, ami

a kezem ügyébe került, empirikusan, szakirányítás nélkül. Két év elteltével tanítóm, Nemes Sándor biztatására sikeresen felvételiztem a Marosvásárhelyi Zene- és Képzőművészeti Szakközépiskolába. Ott olyan kiváló szakirányítóim voltak, mint Piskolti Gábor, Nagy Pál, Bordi András, festőművészek, valamint Burda Zoltán, Józsa Gerő és Bordi Géza, elméleti tanárok. A középiskola kilencedik osztályát követően szakosodás folytán a szobrász szakot választottam, Hunyadi László és Izsák Márton szobrászok palléroztak tovább. A művészeti szakközépiskolában a szakórák a híres, Bernády György által épített gyönyörű szecessziós művelődési palotában zaj-